

Examen HAVO

2013

tijdvak 2
dinsdag 18 juni
13.30 - 16.00 uur

tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 38 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 78 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Dit examen gaat over rijkdom en over de verschillende manieren waarop en redenen waarom kunstenaars, architecten en vormgevers weelde en waarde(n) in hun werk tot uitdrukking brengen.

Schitterende winkels

Vragen bij afbeelding 1 tot en met 9

Op afbeelding 1 zie je de gevel van een sieradenwinkel in Tokyo, die in 2006 werd ontworpen door de Japanse vormgever Yoshioka Tokujin. Boven de ingang is de gevel bedekt met een 'gordijn' van 1500 staven van roestvrij staal. Op afbeelding 2 zie je een detail van de gevel.

De gevel trekt de aandacht door de schittering van de staven.

3p 1 Leg aan de hand van drie aspecten uit waardoor die schittering ontstaat.

De winkel verkoopt Swarovski-sieraden. De Oostenrijker Swarovski had al in de negentiende eeuw een manier gevonden om glas zeer fijn te slijpen, zodat het op kristal ging lijken. Op figuur 1 hieronder zie je zulke Swarovski-kristallen en een Swarovski-sieraad.

figuur 1

Op afbeelding 3, 4 en 5 zie je het interieur van de winkel, dat helemaal aansluit bij het Swarovski-product. Dat komt vooral door de glinsterende 'zuil' naast de trap. Maar ook het veelvuldig gebruik van glas werkt mee aan de schittering van het winkelinterieur.

Bekijk afbeelding 3, 4 en 5.

2p 2 Bespreek twee eigenschappen van glas die hier zijn uitgebuit. Geef steeds aan hoe ze bijdragen aan de schittering van het interieur.
NB Laat de glinsterende zuil buiten beschouwing.

Tokujin wilde een interieur ontwerpen dat het winkelen tot een belevenis maakt. De relatie tussen kristal en natuur inspireerde hem tot een soort 'sprookjeswoud', waarin de bezoeker een betoverende sfeer ervaart. Zo is op de achterwand een zwaan te zien die uit kleine lichtpuntjes bestaat.

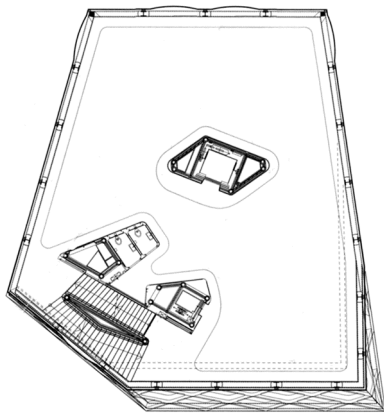
Maar vooral de kristallen 'zuil' draagt bij aan die betovering.

Bekijk afbeelding 4.

- 2p 3 Bespreek twee sprookjesachtige of betoverende associaties die door deze zuil worden opgeroepen.

Op afbeelding 6 tot en met 9 zie je de winkel van Prada die in 2003 in Tokyo werd geopend. Het is een ontwerp van het Zwitserse architectenduo Herzog & de Meuron. Op figuur 2 hieronder zie je de plattegrond.

figuur 2

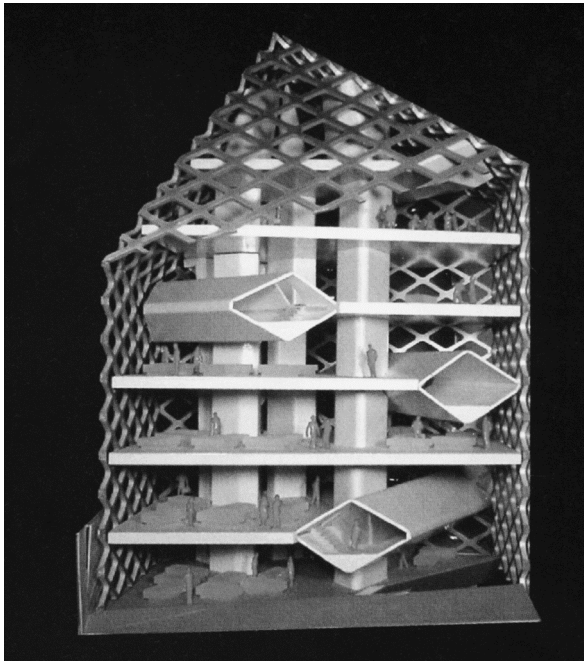
Het gebouw wordt wel met een kristal vergeleken. Dat komt onder meer door het exterieur dat helemaal uit glas bestaat.

Bekijk afbeelding 6, 7 en 8.

- 2p 4 Bespreek twee kenmerken van het gebouw waardoor associaties met kristal worden opgeroepen.

Op figuur 3 hieronder zie je een maquette van het gebouw.

figuur 3

- 3p 5 Leg uit hoe het gebouw constructief in elkaar zit. Noem ook de naam van deze constructiewijze.

Herzog & de Meuron zijn beroemd en worden veel gevraagd vanwege hun vernieuwende architectuur. Het Pradagebouw kan postmodernistisch genoemd worden.

Bekijk afbeelding 6 tot en met 9.

- 1p 6 Leg uit waarom het Pradagebouw vernieuwend is ten opzichte van modernistische architectuur.

Prada is een Italiaans modehuis dat gespecialiseerd is in luxe kleding, schoenen en accessoires. Over de hele wereld worden steeds nieuwe vestigingen geopend, waarvoor Prada vaak spraakmakende architecten kiest.

Het merk staat voor kwaliteit en wordt gezien als statussymbool.

- 1p 7 Geef aan hoe de winkel van Herzog & de Meuron daaraan bijdraagt.

Zowel Swarovski als Prada spelen in op de hedendaagse beleving van winkelen of 'shoppen'.

- 1p 8 Leg uit hoe op deze hedendaagse beleving wordt ingespeeld.

Hemels goud

Vragen bij afbeelding 10 tot en met 14

Op afbeelding 10 en op figuur 4 hieronder zie je een rechthoek van zuiver goud op de grond van een galerie. Dit werk met de titel *Gold Field* is in 1982 gemaakt door de Amerikaanse kunstenares Roni Horn.

figuur 4

Horn was als jong meisje geboeid door mythologische verhalen over goud. Ze wilde met dit werk de aandacht richten op de visuele kwaliteit van het materiaal.

Bekijk figuur 4 en afbeelding 10.

- 1p **9** Leg uit op welke manier hier de aandacht gericht wordt op de visuele eigenschappen van het goud zelf.

Op afbeelding 11 zie je een latere variant uit 1995. Het zijn twee rechthoeken van goud op elkaar, bijna helemaal overlappend.

Bekijk figuur 4 en afbeelding 10 en 11.

Beide werken roepen op dezelfde manier kwetsbaarheid op.

- 2p **10** Bespreek twee manieren waarop hier kwetsbaarheid wordt opgeroepen.

Horn droeg het werk op afbeelding 11, de dubbele gouden vellen, op aan de kunstenaar Felix Gonzalez-Torres en zijn geliefde Ross, die vlak na elkaar overleden aan de gevolgen van aids.

- 2p **11** Leg uit hoe deze achtergrondkennis je interpretatie van het kunstwerk stuurt. Betrek ook het goud in je antwoord.

Horn staat met het gebruik van goud bij haar kunstwerken in een lange traditie.

Op afbeelding 12 zie je een deel van de basiliek van San Marco in Venetië. Deze kerk is in de twaalfde eeuw versierd met kostbare mozaïeken van fonkelende stukjes glas en echt goud. Op afbeelding 13 zie je de centrale koepel met Christus en de twaalf apostelen, Maria en engelen. Op de hoekpunten onder de koepel zijn de vier evangelisten afgebeeld, die in de bijbel het leven van Christus beschreven.

De makers van de mozaïeken hielden er rekening mee dat alle figuren zichtbaar moeten zijn vanaf de grond.

Bekijk afbeelding 12, 13 en 14.

- 3p 12 Noem drie manieren waarop de vormgeving bijdraagt aan die zichtbaarheid.

Bekijk afbeelding 13.

In de koepel zijn de figuren op een **symbolische** manier geordend.

- 2p 13 Leg dit uit aan de hand van twee aspecten van de compositie.

Bekijk afbeelding 12 en 13.

Voor de achtergrond van de figuren zijn mozaïeksteentjes met bladgoud gebruikt. Dit glanzende goud heeft hier een symbolische functie: het verwijst naar de religieuze betekenis van de figuren in de koepel.

- 1p 14 Leg uit hoe het goud naar die betekenis verwijst.

Op afbeelding 14 zie je de evangelist Marcus, naar wie de San Marco-kerk genoemd is.

- 2p 15 Noem drie aspecten van de afbeelding waaruit je kunt afleiden dat dit een evangelist moet voorstellen.

NB Laat de tekst boven de afbeelding buiten beschouwing.

De manier waarop Marcus is weergegeven is typerend voor middeleeuwse kunst.

- 2p 16 Noem twee aspecten van de vormgeving die typerend zijn voor middeleeuwse kunst.

Op figuur 5 hieronder zie je een detail uit het mozaïek van afbeelding 14.

figuur 5

Bij een mozaïek worden stukjes glas in verse mortel gedrukt, een mengsel van cement, zand en water. Om voorstellingen een levendig karakter te geven, worden de stukjes op een speciale wijze ingelegd.

Bekijk het detail op figuur 5.

- 2p 17 Bespreek twee manieren waarop hier met de 'steentjes' een levendig effect is bereikt.

Het gebruik van veel goud in kerkinterieurs stond in de middeleeuwen ter discussie. Er waren zowel argumenten **voor** als **tegen**.

- 2p 18 Geef een argument **voor** en een argument **tegen** het gebruik van grote hoeveelheden goud in de middeleeuwse kerkinterieurs.

Vragen bij afbeelding 15 tot en met 18

De Franse schilder Jean Auguste Dominique Ingres schilderde zijn vrouwelijke modellen zo levensecht dat je hun huid haast kunt voelen en de glanzende stof van hun jurken bijna kunt aanraken.

Op afbeelding 15 zie je prinses Pauline Eléonore de Broglie in haar salon. Ingres schilderde haar portret omstreeks 1852. Aan de glanzende stoffen van haar japon en van de fraai beklede fauteuil kun je zien dat ze rijk en voornaam is.

- 3p **19** Bespreek nog drie aspecten van de **voorstelling** waaruit je kunt afleiden dat zij een welgestelde dame is.

Ingres besteedde veel aandacht aan de vormgeving, die harmonieus en evenwichtig moest zijn.

Bekijk afbeelding 15.

- 2p **20** Noem twee manieren waarop de kunstenaar evenwicht heeft bereikt.

Rust en evenwicht is kenmerkend voor de stijl waartoe het werk van Ingres wordt gerekend.

- 1p **21** Noem de naam van deze stijl.

Op afbeelding 16 zie je *Bertha van Antwerpen* uit 1931 van de Nederlandse schilder Pyke Koch. Het is een herinnering aan een oude prostituee, die hij ooit onder het licht van een lantaarnpaal had zien staan.

De vrouw is zo weergegeven dat ze beklemmend dicht op de beschouwer lijkt te staan.

- 2p **22** Leg aan de hand van twee aspecten uit hoe de schilder dat effect heeft bereikt.

Ingres en Koch schilderen allebei met olieverf en bereiken daarmee een perfecte stofuitdrukking.

- 3p **23** Bespreek drie kenmerken van olieverf waarmee een goede stofuitdrukking kan worden bereikt.

Bertha van Antwerpen is een ander soort portret dan Ingres' portret van de prinses.

Koch had dan ook een ander doel dan Ingres. Dat kun je afleiden uit de schilderijen op afbeelding 15 en 16.

- 2p **24** Leg voor elk van beide kunstenaars uit wat zij met hun portret beoogden.

Op afbeelding 17 zie je een vrouw een trap afdalen. Ze is in 1965 geschilderd door de Duitse kunstenaar Gerhard Richter.

Richter schilderde een mooie vrouw in een glanzende avondjurk die ons voorbijsnelt. Hij baseerde het werk op een glamourfoto uit een krant of tijdschrift.

- 2p **25** Noem twee kenmerken waaraan je kunt zien dat het schilderij op een foto is gebaseerd. Leg daarbij steeds uit welk effect ermee wordt bereikt.

Het werk op afbeelding 17 verwijst naar het *Naakt dat de trap afdaalt* uit 1912 van Marcel Duchamp. Deze Franse kunstenaar is vooral bekend geworden met zijn readymades.

De foto-schilderijen van Richter worden wel variaties op readymades genoemd.

- 2p **26** Geef aan wat de overeenkomst is met een readymade en leg uit wat dat betekent voor dit soort werken van Richter.

Op afbeelding 18 zie je een kind met een glanzende bal. Het is een werk uit 2000 van de Duitse fotografe Loretta Lux.

De foto is digitaal bewerkt. Je kunt goed zien dat het geen normale, onbewerkte foto kan zijn.

- 3p **27** Bespreek drie kenmerken van de foto waaruit je dat kunt afleiden.

De fotografe heeft de tijd stilgezet.

- 3p **28** Bespreek drie manieren waarop de tijd hier tot stilstand is gebracht.

Loretta Lux balanceert met haar kinderportretten op de grens van werkelijkheid en fictie. Haar werk zou je om deze reden kenmerkend kunnen noemen voor onze huidige tijd.

Bekijk afbeelding 18.

- 1p **29** Leg dit uit.

Fonkelend licht

Vragen bij afbeelding 19 tot en met 22

Op figuur 6 hieronder zie je een olieverfschilderij uit 1434 van Jan van Eyck. Het stelt Giovanni Arnolfini voor met zijn vrouw, een rijk Italiaans echtpaar dat zich in Brugge had gevestigd.

figuur 6

Op afbeelding 19 zie je een detail uit het schilderij met een koperen kroonluchter. De functie van een kroonluchter is het verlichten van een ruimte. De vormgeving hangt samen met die functie.

Bekijk afbeelding 19.

- 3p **30** Bespreek drie kenmerken die bijdragen aan de functie van de kroonluchter. Geef steeds aan op welke manier elk kenmerk functioneel is.

De kroonluchter op afbeelding 19 was een kostbaar object.

- 1p **31** Geef aan waaruit je dit kunt afleiden.
NB Laat het materiaal buiten beschouwing.

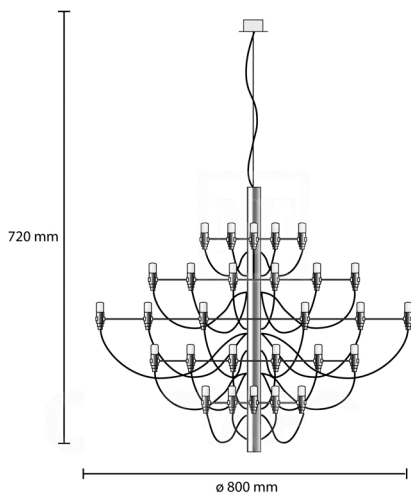
Van Eyck, die wel als uitvinder van de olieverf wordt beschouwd, heeft heel knap gesuggereerd dat de kroonluchter een koperen object is.

Bekijk afbeelding 19.

- 2p **32** Geef aan hoe hij hier koper suggereert. Betrek twee essentiële aspecten in je antwoord.

Op afbeelding 20 zie je een lamp uit 1958 van de Italiaanse vormgever Gino Sarfatti. De lamp is van messing, wat een koperlegering is. Op figuur 7a hieronder zie je een technische tekening; 7b is een detail van de lamp.

figuur 7

a

b

- 3p **33** De lamp op afbeelding 20 is een moderne variant van een kroonluchter. Geef aan hoe deze kroonluchter is opgebouwd. Betrek vormgeving en functie van drie verschillende onderdelen in je antwoord.

De lamp van Sarfatti wordt nog steeds geproduceerd en kost momenteel ongeveer € 2000. Je komt hem vaak tegen in openbare ruimtes, bijvoorbeeld in ontvangstruimtes van hotels.

De lamp is door zijn vormgeving geschikt voor allerlei verschillende interieurs.

Bekijk afbeelding 20.

- 1p **34** Leg dit uit.

Op afbeelding 21 zie je een lamp uit 1993 van de Nederlandse ontwerper Rody Graumans.

Ook dit is een variant op de kroonluchter. Maar deze variant is op een heel andere manier tot stand gekomen dan de lamp op afbeelding 20.

Bekijk afbeelding 21.

- 2p **35** Geef aan hoe deze lamp is opgebouwd. Geef ook aan hoe daardoor een vorm ontstaat die een kroonluchter genoemd kan worden.

Vergelijk afbeelding 20 en 21.

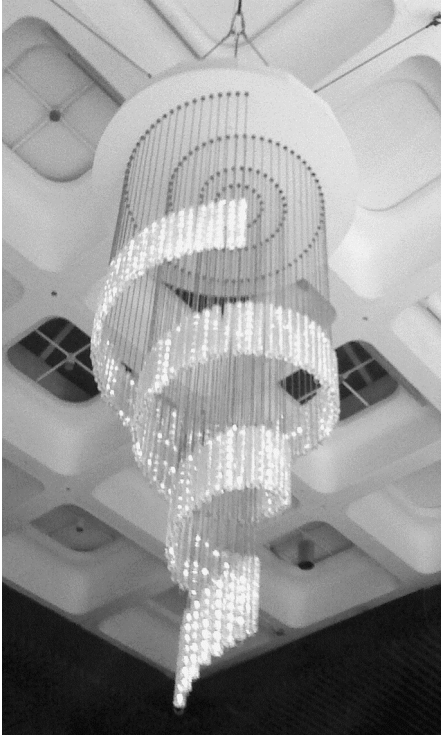
- 2p **36** Leg uit wat het fundamentele verschil is met betrekking tot de totstandkoming van beide lampen.

De lamp van Graumans is 1 meter hoog en kost meer dan € 2500. In de verkooptekst staat 'Less en More in één product'. Dit verwijst naar de beroemde uitspraak 'Less is more', wat de visie van Bauhaus en het modernisme weergeeft: hoe minder hoe beter.

- 2p **37** Leg uit hoe de uitspraak 'Less en More in één product' van toepassing is op de lamp op afbeelding 21.

Op afbeelding 22 en figuur 8 hieronder zie je de kroonluchter *Lolita* uit 2004. De Israëlische vormgever Ron Arad ontwierp deze lamp in opdracht van het bedrijf Swarovski. Hij moest een hedendaagse kroonluchter maken met Swarovski-kristallen. In de lamp zijn 2100 van zulke kristallen verwerkt en 1050 witte ledlampjes. Er bestaat maar één exemplaar van de lamp, die steeds op andere plaatsen wordt tentoongesteld.

figuur 8

Het publiek op de tentoonstelling kan met een mobiele telefoon een sms-boodschap sturen, die op de lamp verschijnt. Op afbeelding 22 geven de ledlampjes het nummer weer waar de boodschap naar toe moet.

Bekijk figuur 8 en afbeelding 22.

Arad heeft een hedendaagse kroonluchter ontworpen.

- 4p 38 Bespreek twee manieren waarop het ontwerp voldoet aan het idee **kroonluchter**. Geef daarna twee argumenten waarom het een **hedendaagse** kroonluchter genoemd kan worden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.